

Grote RATELAAR

OKTOBER - DECEMBER 2025

IVN HEUVELRUG EN KROMME RIJN
KNNV ZEIST HEUVELRUG EN KROMME RIJN

Activiteiten oktober-november-december

OKTOBER

Vrijdag*	03	KNNV	Natuurwerkgroep	Werkmiddag
Zaterdag**	04	KNNV	Vogelwerkgroep	Trektellen Treekerpunt*
Zondag	05	IVN	Projectgroep	Herfst-beleefmiddag
Maandag	06	IVN+KNNV	Paddenstoelenwerkgroep	Studiemiddag
Di/zon	07/26	IVN+KNNV	Bomenwerkgroep	Studieavond / excursie Niënhof
Woensdag	08	KNNV	Midweekgroep	Stompert Soesterberg
Zat/zon	11/19	IVN	Wandelwerkgroep	Voor- / publiekswandeling paddenstoelen
Zaterdag	11	IVN	Scharrelkids	Oogst
Zondag***	12	IVN+KNNV	Fotografiewerkgroep	Foto-excursie
Dinsdag	14	IVN+KNNV	Insectenwerkgroep	Afsluitende avond
Zat/vrijd	18/24	IVN	Wandelwerkgroep	Voor- / publiekswandeling beleefweek
Zaterdag	18	IVN	Wandelwerkgroep	Nature Journaling
Zaterdag	18	IVN+KNNV	(Korst)mossenwerkgroep	Uiterwaard Kerbergstrak Lexmond
Maandag	20	IVN+KNNV	Paddenstoelenwerkgroep	Studiemiddag
Dinsdag	21	IVN+KNNV	Fotografiewerkgroep	Avondbijeenkomst
Woensdag	22	KNNV	Midweekgroep	Beerschoten De Bilt
Woensdag	22	IVN	Wandelwerkgroep	Publiekswandeling Amerongse bos
Donderdag	23	KNNV	Vogelwerkgroep	Excursie Willeskop

NOVEMBER

Zaterdag	01	KNNV	Natuurwerkgroep	Landelijke Natuurwerkdag WA Hoeve
Maandag	03	IVN+KNNV	Paddenstoelenwerkgroep	Studiemiddag
Di/zat	04/22	IVN+KNNV	Bomenwerkgroep	Studieavond / excursie Zeist
Woensdag	05	KNNV	Midweekgroep	Landgoed Sandenberg Doorn
Zaterdag	08	IVN	Scharrelkids	Natuurkunst
Zaterdag	08	IVN+KNNV	(Korst)mossenwerkgroep	Soesterberg of Amerongen
Zondag	09	IVN+KNNV	Fotografiewerkgroep	Foto-excursie
Maandag	17	IVN+KNNV	Paddenstoelenwerkgroep	Studiemiddag
Dinsdag	18	IVN+KNNV	Fotografiewerkgroep	Avondbijeenkomst
Woensdag	19	KNNV	Midweekgroep	Den Treek Ringheuveld
Don/zat	20/22	IVN	Cursussenwerkgroep	Lezing vogels/excursie Amerongen
Vrij/zo	21/23	IVN	Wandelwerkgroep	Voor- / publiekswandeling Huis te Maarn
Zaterdag	22	KNNV	Vogelwerkgroep	Excursie Arkemheen
Zaterdag	29	IVN+KNNV	(Korst)mossenwerkgroep	Schoonoord en De Bunzing

DECEMBER

Maandag	01	IVN+KNNV	Paddenstoelenwerkgroep	Studiemiddag
Woensdag	03	KNNV	Midweekgroep	Slgmaatpad Bunnik/Houten
Zat/zo	13/21	IVN	Wandelwerkgroep	Voor-/publiekswandeling winterbomen
Zaterdag	13	IVN	Scharrelkids	Lekker slapen
Zondag	14	IVN+KNNV	Fotografiewerkgroep	Foto-excursie
Zondag	14	KNNV	Vogelwerkgroep	Excursie Voorne Westplaat
Dinsdag	16	IVN+KNNV	Fotografiewerkgroep	Avondbijeenkomst
Woensdag	17	KNNV	Midweekgroep	Wallenburg Austerlitz
Zaterdag	20	IVN	Bestuur	Ledenwandeling
Zaterdag	20	IVN+KNNV	(Korst)mossenwerkgroep	De Boom Leusden

* De natuurwerkgroep heeft elke vrijdag een werkmiddag

** Elke zaterdag tot en met 15 november trekvogels tellen (NB: check plaats op website)

*** De fotografiewerkgroep: excursie op 2e zondag van de maand, avondbijeenkomst op 3e dinsdag van de maand

Grote RATELAAR

Amerongse Bos

Foto: Dick de Rooij

Van de redactie

De herfst laat zich dit jaar op sommige plaatsen in het land al vroeg zien. Door de extreme droogte zijn bomen al in augustus begonnen met het laten vallen van hun blad. Niet gezond, want zo missen ze een deel van het groeiseizoen (via fotosynthese in blad worden voedingsstoffen aangemaakt). Het levert wel mooie plaatjes op zoals bovenstaande foto van het Amerongse Bos.

Deze foto hoort eigenlijk bij de excursie van 20 december, te vinden op pagina 26, maar daar was geen plek meer voor. Vorige keer was er (bijna) te weinig kopij, dit keer te veel en dan moeten we puzzelen, doorschuiven, inkrimpen of iets extra's verzinnen. Ook het aantal activiteiten voor deze herfst is groot (mooi!) en paste net niet op pagina 2, dus ook hier in elkaar geschoven. Opmaak is bijna net zo gevarieerd en boeiend als de natuur.

In dit nummer weer veel variatie in onderwerpen. Veel activiteiten om aan mee te doen: herfst-beleef-activiteiten, excursies om vogels, bomen, (korst)mossen of paddenstoelen te ontdekken of lekker te wandelen, heideterrein te ontdoen van opslag of wat je ziet vastleggen in je eigen Nature Journal.

Hopelijk krijgen we ook nog wat regendagen, want dan kun je je verdiepen in gynandromorfisme (waar gaat dat over??), ontwikkelingen rond landgoed-station Driebergen-Zeist en veel (beeld)verslagen van activiteiten die in de afgelopen periode veel mensen plezier en kennis hebben verschaft. Genoeg te doen en te beleven!

Inhoud (selectie)

- 4 Gynandromorfisme
- 6 Herfstbeleefmiddag
- 8 Volg de seizoenen met Nature Journaling
- 9 Scharrelkids
- 13 Van het KNNV-bestuur
- 13 Zwavelzwam
- 14 Drieluik natuurfotografie
- 16 Natuurgidsenopleiding
- 17 Wekgroep natuurbeleving
- 22 Van het IVN bestuur
- 21 Landelijke natuurwerkdag
- 25 Planten op Texel
- 26 Landgoed station Drieb.-Zeist
- 28 Over de grens: volgende keer jouw foto?

Colofon

Dit is een uitgave van IVN afdeling Heuvelrug en Kromme Rijn en KNNV afdeling Zeist, Heuvelrug en Kromme Rijn.
<https://www.ivn.nl/afdeling/heuvelrug-en-kromme-rijn>
[heuvelrug.knnv.nl](https://www.knnv.nl)

Redactie: Jan Katsman, Irene van Oosterhout, Marijke Warmerdam

Kopij voor het volgende nummer vóór 10 november naar:
marijke.warmerdam@hetnet.nl (KNNV) of pr@ivnhkr.nl (IVN)
De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden artikelen in te korten of te wijzigen.

Drukker: Editoo B.V. te Arnhem
Gedrukt op papier uit duurzaam beheerde bossen.

Foto's omslag: Fazant (vrouw) en bomenrij Leersumse Veld, Jan Katsman

Gynandro- morfisme

TEKST: ERIK GRUYS

Waar gaat dit over?

Gynandromorfisme is het verschijnsel in de biologie, waarbij individuele dieren van soorten die normaal tussen mannetjes en vrouwtjes grote verschillen in hun uiterlijk laten zien, nu afwisselend in hun lichaams-vorm (morfisme) vrouwelijke (gyn) en mannelijke (andro) kenmerken bezitten.

Bilateraal gynandromorfisme wordt het vaakste herkend. Hierbij toont een helft van het lichaam mannelijke kenmerken en de andere helft vrouwelijke. Een dier waarop dit verschijnsel betrekking heeft wordt gynandromorf genoemd. In dit artikel gaat het om een korte verkenning van dit bijzondere verschijnsel.

X- en Y-chromosomen

Op school leerden we tijdens de biologielessen over verschillen tussen mannen en vrouwen bij zoogdieren. Vrouwelijke zoogdieren worden gekenmerkt door twee X-chromosomen per celkern, de mannelijke door een X-chromosoom en een Y-chromosoom. Men noemt deze daarom wel de geslachtschromosomen, hoewel ze niet volledig bepalend zijn voor de geslachtsontwikkeling. Bijvoorbeeld bij geiten komt erfelijke ongehorendheid voor. Het ongehorendheids-gen is dominant. Men kan daarom gemakkelijk heterozygote (gen verkregen van slechts een ouder) ongehorende nakomelingen kweken. Heeft men echter homozygote (gen verkregen van beide ouders) ongehorende jonge geitjes, dan komen daarbij dieren voor met genitale afwijkingen omdat het gen voor ongehorendheid, indien homozygoot aanwezig, invloed heeft op de geslachtelijke ontwikkeling.

Bij het menselijke syndroom van Turner, dat o.a. gekenmerkt wordt door een korte lichaamslengte en dat alleen bij meisjes voorkomt, ontbreekt één X-chromosoom.

Bij het Klinefelter syndroom, dat alleen bij jongens (XY) kan optreden, is er doorgaans een te groot aantal X-chromosomen (zoals XXY). De jongens hebben variabele feminisatie-verschijnselen, kleine testikels en zijn steriel. In de wetenschap wordt aangenomen dat bij de meeste zoogdieren 99% zich volledig normaal ontwikkelt. Dat betekent dat 1% geslachtelijke variatie kan vertonen. Misschien is dat een reden waarom men bij mensen soms wel spreekt van gender-neutraal, gender-fluide of non-binair.

Vogels, vissen, insecten

Veel andere diersoorten hebben dikwijls een ander systeem van geslachtsbepalende genen verdeeld over de chromosomen. Met name vogels, sommige insectensoorten en vissen kennen juist twee identieke

Icarusblauwtje

Dit icarusblauwtje is bilateraal gynandromorf. Linkerzijde heeft vrouwelijk kenmerk (kleur bruin), rechterzijde mannelijk (kleur blauw). Gevonden in Cheshire (U.K.), augustus 2016.

Foto: rebeccabutterflyblog / Butterfly Conservation (Non Profit organisation UK).

chromosomen (ZZ genoemd) bij de mannetjes en een tweede ander chromosoom (W) bij de vrouwtjes (ZW). Een tweede groep insecten heeft vrouwtjes met twee X-chromosomen. Exemplaren met één X-chromosoom worden daar de mannetjes. Bij veel bijen- en wespensoorten zijn de mannetjes afkomstig uit onbevuchte eieren en zijn haploïd*. De vrouwtjes ontstaan uit bevruchte eieren en zijn diploïd*. Bijen- (bijvoorbeeld honingbijen) en wespensoorten, die familie-kolonies vormen, kennen daarenboven systemen met onvolledig ontwikkeld-gehouden vrouwtjes, de werksters.

*Haploid = één set chromosomen in de celkern. Bij de bevruchting versmelten de kernen van twee geslachtscellen en ontstaat een diploïde cel (de bevruchte eicel of zygote met twee sets chromosomen). Polyploid = meer dan twee complete sets chromosomen.

Vogels zijn overigens in dit verband rare dieren. Neemt men bijvoorbeeld kippen, dan is het mogelijk dat enkele vrouwelijke dieren mannelijk lijken te gaan worden. Ze kunnen zelfs gaan kraaien. Bij vrouwelijke vogels wordt alleen de linker gonade** tot ontwikkeling gebracht (met linker eileider etc.), de rechter is rudimentair. Maar als een volwassen kip – om wat voor reden dan ook – dat ovarium verliest, dan kan de rudimentaire rechter gonade uitgroeien, en dat wordt dan een testikel met vorming van androgene (mannelijke) hormonen. Blijkbaar spelen die hormonen voor het kraaien van deze kippen een sturende rol.

**Gonade = geslachtsklier, bij dieren de organen die geslachtscellen vormen (testes of zaadballen bij mannen; ovaria of eierstokken bij vrouwen).

Sturing in ontwikkeling

Gaat het bij de geslachtsbepaling om een systeem als bij de zoogdieren, met XX of XY-chromosomen, dan vindt vroegembryonaal een ontwikkeling van de gonaden plaats, waarop de nadere ontwikkeling van vrouwtje of mannetje in belangrijke mate vanuit deze gonaden hormonaal gestuurd zou worden.

Bij de andere systemen lijkt het, dat er meer ruimte is voor geslachtelijke variatie vanuit de diverse cellen zelf in het lichaam. Juist bij deze dieren met andere systemen van geslachtsbepaling dan vooral via de X-Y-chromosomen, komen varianten voor, waarbij het gevormde lichaam deels mannelijke en deels vrouwelijk kenmerken vertoont. Het betreft dan een mozaïek van mannelijke en vrouwelijke cellen. Dit kan verspreid of meer gegroepeerd in het lichaam voorkomen. Soms gaat het zo ver, dat men dieren heeft met eenzijdig waarneembare mannelijke kenmerken, terwijl de andere zijde er vrouwelijk uitziet. En in al die gevallen, die overigens tamelijk zelden voorkomen, spreekt men van gynandromorfisme.

Papilio androgeus, man

Wikipedia/Notaflly - Eigen werk, CC BY-SA 3.0

Papilio androgeus, vrouw

Wikipedia/Notaflly - Eigen werk, CC BY-SA 3.0

Papilio androgeus gynandromorf Wiki/Notaflly - Eigen werk, CC BY-SA 3.0

Voorbeelden

Bekende voorbeelden van gynandromorfisme zijn te zien bij vogels, zoals bij de Amerikaanse rode kardinaal, de zebrevink, kippen en het baardmannetje.

Het is ook bekend van insecten als het icarusblauwtje, diverse andere vlindersoorten en o.a. de vuurlibel. Het vrouwtje vuurlibel is normaal geel/bruin van kleur, maar soms ook rood als mannetjes (wel eens waargenomen door Jan Katsman).

Daarnaast is het verschijnsel ook bekend bij grote keversoorten zoals het vliegend hert, kreeften en Nederlandse wespjes. Bij de wespjes ging het niet alleen om toevallige waarnemingen, maar ook om uitgebreide experimentele onderzoeken. Moeders of de eieren blootstellen aan hogere temperaturen verhoogde het aantal gynandromorfe nakomelingen, terwijl ook genetische factoren een rol zouden kunnen spelen bij verhoging van de kans op geslachtelijke mozaïeken. Vooralsnog is gynandromorfisme bij zoogdieren niet beschreven.

Als je op internet “gynandromorfisme” als zoekterm invoert en vraagt om afbeeldingen, dan krijg je een scala aan voorbeelden. Enkele daarvan zijn hier onder opgenomen. Het is zeer de moeite waard er eens op internet naar te kijken.

De betreffende afwijkingen komen zelden voor, maar heb je zelf een waarneming van gynandromorfisme, dan heb je iets wat je wereldkundig moet maken.

Bilateraal gynandromorf baardmannetje (Stepniowski & Surmacki.2023)

Herfst-beleefmiddag

TEKST: JOLANDA BLOM

Op zondagmiddag 5 oktober organiseren we met onze afdeling een IVN publieksevenement in en rond de sfeervolle historische moestuin van Bartimeus. In Doorn kan het publiek ieder kwartier vertrekken voor een herfst-beleeftocht langs kleine opdrachtkaartjes én vier posten van ieder 10-15 minuten. Bij de posten worden workshops of mini-excursies gegeven over paddenstoelen, bomen/struiken, bodemdiertjes en wespen. In de rozentuin is een aparte workshop fotografie met je mobiel.

Daarnaast kunnen mensen in de moestuin terecht voor informatie over IVN en onze activiteiten, natuur belevingen en zoekkaarten. Er zijn kinderactiviteiten zoals knutselen met herfstmaterialen, een diersporen activiteit, een groot jengaspel met natuurquiz, en een workshop met kruiden. Ook is allerlei lekkers te eten en drinken te koop, dit wordt verzorgd door de vrijwilligers van de moestuin. Kortom een middag vol leuke herfst natuurbelevingen voor jong en oud!

Iedereen is van harte welkom op dit IVN herfstfeestje, dus neem je gezin, vrienden, burens en familie gezellig mee! Het is voor de organisatie prettig als je ons laat weten als je komt, dat kan via herfstdag@ivnhkr.nl. Laten we er samen een leuke IVN middag van maken!

Van jong tot oud welkom!

Beleef de herfst met IVN

Zondag 5 oktober, 12.00 - 16.00 uur
Historische Moestuin Bartimeus - Doorn

Herfst beleeftocht in het bos

paddenstoelen - bodemdiertjes
bomen - wespen

Bij de moestuin

kruiden - mobiel fotograferen - kraampjes
sporen - kinderactiviteiten - lekkers

Gratis toegang en vrij parkeren (maar kom bij voorkeur op de fiets)

Informatie en aanmelding

www.herfstdag.info

ivn natuur
educatie
Heuvelrug en Kromme Rijn

Als je zin hebt om een handje te helpen op 5 oktober, graag! Laat het weten aan Harry (kerverh@gmail.com) of Anne-France Zijsling, Dick de Rooij of Jolanda Blom.

Programma Bomenwerkgroep

Datum	Tijd	Activiteit	Plaats
Dinsdag 07 oktober	20.00 uur	Presentatie: Bomen van de Brabantse Wal Boommonoloog: Douglas (René) Boommonoloog: Gele kornoelje (Wim van den Ende) Activiteit: Oefening met boomvruchten (René)	Torenlaantheater Torenlaan 38 Zeist
Zondag 26 oktober	10.00 uur	Excursie Bunnik, Niënhof	Startpunt parkeerplaats Niënhof
Dinsdag 11 november	20.00 uur	Presentatie: Stadsbomen (Marijke) Boombiologisch onderwerp: Groei en habitussen (René) Activiteit: Oefening met habitussen (René)	Torenlaantheater Torenlaan 38 Zeist
Zaterdag 22 november	10.00 uur	Excursie Zeist	Startpunt parkeerplaats Zinzendorflaan

Paddenstoelen Broekhuizen

Landgoed Broekhuizen is een van de mooie landgoederen langs de Stichtse Lustwarende. Dit is een gordel van buitenplaatsen tussen Zeist en Rhenen langs de zuidzijde van de Utrechtse Heuvelrug. In de 15e eeuw was de eerste melding van Broekhuizen. In 1736 bouwde Van Nellesteyn een landhuis. Na zijn 2e huwelijk met de huishoudster komt de graftombe in het verlengde van de zichtas om de kinderen te jennen die tegen het huwelijk waren en kunnen ze tegen het graf aankijken. In 1906 ging het huis in vlammen op, in 1909 was de nieuwbouw in vereenvoudigde stijl. Het 19e eeuwse park werd aangelegd door oa architect Zocher in de Engelse landschapstijl. Van het eerdere formele park bleef o.a. de centrale gezichtslaan gehandhaafd. Deze toegangslaan heeft aan beide zijden 3 rijen beukenbomen. De beuken zijn inmiddels oud en hebben te lijden door verdroging en klimaatsverandering. De bomen zijn ecologisch waardevol. Oude bomen worden ook kwetsbaarder voor schimmels die dankbaar gebruik gaan maken van de boom. De zadelzwam is er zo een, de zwam nestelt zich in een levende boom op taklittekens of snoeiwonden als parasiet, en als de boom is afgestorven leeft hij verder als saprofiet. Hij veroorzaakt witrot in het kernhout. Bij gevordende aantasting kan de tak uitbreken of kan stambreuk ontstaan. De zwam is 1-jarig en vaak vallen ze uit de boom zodat je ze op de grond kan zien liggen. Een andere bekende houtzwam is de tonderzwam, het is een meerjarige paddenstoel die parasiteert op de stam van

Zadelzwam

Foto: Susan Bol

verzwakte loofbomen met voorkeur voor o.a. beuk. Tonderzwammen zijn het hele jaar door te zien en worden elk jaar groter. De zwam is een witrotter, die de aangetaste boom na enige jaren gevoelig maken voor stambreuk. In de oprijlaan zien we de tonderzwammen op de oude / dode beuken zitten. Op een oud landgoed zoals hier komen natuurlijk nog veel meer paddenstoelen voor die allerlei vormen en kleuren hebben. Kom gerust mee en help ze zoeken.

Voorwandelen: zaterdag 11 oktober om 10.0 uur.

Publieksexcursie: zondag 19 oktober van 14.00 uur tot 16.00 uur

Start: parkeerplaats t.h.v. splitsing Broekhuizenlaan – Middenweg bij het grote hek.

Het is een kleine parkeerplaats, kom zoveel mogelijk op de fiets.

Landgoed Parc Broekhuizen, Broekhuizenlaan 2, Leersum

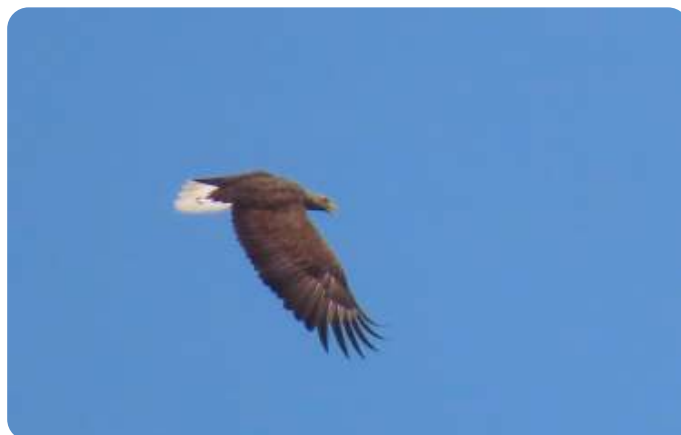
Aanmelden: bij Susan Bol, 06-81024035 of susan_niem@hotmail.com

Vogelexcursie Arkemheen

TEKST EN FOTO: NICOLIEN DROST

12 JUNI 2025

Met één auto en vier personen rijden we naar gemaal Hertog Reijnout. Daar staan Emile en Hans al op de dijk. Er zitten veel meerkoeten en futen op het randmeer en ganzen in de weilanden. Ik scan de weilanden af en ontdek twee zeearenden in de verte. Er komt een helikopter over. De zeearenden vliegen op en komen vrijwel recht over ons heen gevlogen. Nu rijden we langs de dijk naar het oosten en parkeren in de bocht. Er zit een rietzanger te zingen in het riet. We lopen over het fietspad naar het noordoosten. Bij de boerderij zoeken we naar de steenuil maar vinden hem niet. Een paar mensen staan op de dijk te wachten op het wouwaapje maar wij besluiten door te lopen. In de

Zeearend

Foto: Nicolien Drost

weilanden staan grauwe ganzen en brandganzen. Na ongeveer een kilometer komen we bij een plasje met veel jonge vogels. We zien jonge kluutjes, bergeendjes en kievitjes. Emile en Hans gaan terug maar wij lopen nog door en zien iets verder ook jonge slobbeendjes en krakeendjes. Nu lopen wij ook terug maar zien alweer geen steenuil bij de boerderij. Het was een mooie excursie met veel jonge vogels.

Volg de seizoenen met je Nature Journal

TEKST EN FOTO: ARIJA JANSEN

Soms is één keer niet genoeg.

Je kent dat misschien wel: je wandelt ergens, ziet iets bijzonders – een bloem in bloei, een libel die net wegschiet, een landschap in prachtig licht. Je denkt: dit moet ik onthouden. En dan... is het moment alweer weg. Daarom start er iets nieuws. Iets wat blijft.

In januari 2026 start een Nature Journaling Club voor IVN/KNNV-leden. Elk seizoen trekken we eropuit, steeds naar dezelfde plek in onze regio. Een stukje natuur dat we door en door gaan leren kennen – met onze ogen, oren, handen, harten en pennen.

Nature journaling is kijken. Verwonderen. Tekenen, noteren, vragen stellen. Dat gaan we samen met een kleine groep natuurliefhebbers doen. Steeds naar datzelfde gebied, zodat we met eigen ogen zien hoe het landschap verandert, hoe de planten zich gedragen, hoe de vogels komen en gaan. Vier keer per jaar. Steeds op dezelfde plek. En toch elke keer anders.

We nemen onze journals mee – een schrift, een schetsboek, wat jij fijn vindt – en gaan samen aan de slag. Geen lesjes of stappenplannen. Wel tips, korte demonstraties, inspiratie en ruimte om te oefenen, te groeien, te delen. Of juist stil te zijn en je eigen pad te volgen.

Inmiddels heb ik voor IVN al een paar workshops gegeven over nature journaling. Steeds weer hoorde ik: “Ik wil meer!” – en dat herken ik. Meer tijd, meer verdieping, meer buiten. Dus laten we dat samen doen. De Nature Journaling Club is voor iedereen die zin heeft om te

vertragen, om preciezer te kijken, om iets van de natuur vast te leggen in woord en beeld. Je hoeft geen kunstenaar te zijn. Je moet alleen nieuwsgierig zijn.

Benieuwd of dit iets voor jou is? Op 18 oktober kun je meedoen aan een kennismakingsactiviteit. Een voorproefje van wat de Nature Journaling Club je vanaf januari 2026 te bieden heeft: de natuur vastleggen op jouw manier – in je nature journal. Op www.arijajansen.nl lees je meer en de activiteiten staan op de IVN site. Je bent van harte welkom!

Kennismaken op 18 oktober

Een voorproefje: ervaren of Nature Journaling iets voor je is. Als het bevalt kun je je aanmelden voor de nieuwe groep die in januari 2026 gaat beginnen.

Voor wie: Voor iedereen die even wil vertragen en de natuur écht wil zien. Ervaring met tekenen is niet nodig. Nieuwsgierige kinderen zijn welkom onder begeleiding.

Mee te nemen: Een schetsboek of notitieboekje, potlood of pen, eventueel kleurmateriaal en iets om op te zitten. Geen zorgen als je nog geen spullen hebt – laat het even weten bij je aanmelding, dan regelen wij materiaal voor je.

We houden het klein en persoonlijk, dus er is plek voor maximaal 15 deelnemers. Aanmelden = verzekerd zijn van een plekje. Lazy days, maar dan met aandacht. Geef je op en kom nature journalen!

Activiteit: zaterdag 18 oktober, van 10.00–12.00 u

Locatie: volgt later

Gids: Arija Jansen

Aantal deelnemers: max. 15

Aanmelding: naturejournaling@outlook.com

Scharrelkids: op naar een nieuw schooljaar

TEKST EN FOTO'S: MARTINE TRAGTER

We hebben het schooljaar smakelijk en spetterend afgesloten met Scharrelkids! In mei hebben we geproefd van de natuur op landgoed de Reehorst. Met natuurgidsen in opleiding Gies en Regien hebben de kinderen kleurrijke salades gemaakt van onder andere brandnetel, smalle weegbree, veldzuring, paarse dovenetel en koolzaad bloemen. Wat verder bijzonder in de smaak viel was Gies' meegebrachte paardenbloemgelei. Zelf maken? Vraag het recept op bij de redactie.

In juni gingen Lucy en ik met de kinderen aan de slag met de waterkringloop. In de Driebergse Bos hebben we de sprengen bekeken en verteld hoe die zijn aangelegd voor waterpartijen op de landgoederen. Ook hebben we stilgestaan bij klimaatverandering (droge zomers, natte winters) en wat dit betekent voor de natuur op de Heuvelrug. Met proefjes hebben we ontdekt hoe water heel snel door een vergiet met zand stroomt en veel langzamer door een vergiet met humusrijke grond. Lucy had ook wat kleigrond uit Zeeland meegenomen. Daar kwam het water bijna niet doorheen.

Nieuwe gidsen
Komend schooljaar gaan naast Lucy en Martine 4 nieuwe gidsen meedraaien met Scharrelkids: PP, Gies, Loes en Peter. We kijken ernaar uit om Scharrelkids met dit groepje samen te gaan doen. Verder hebben zich veel gidsen gemeld die af en toe mee willen helpen, ook dat is heel fijn.

Ruimte voor nieuwe kids!
We hebben weer plekken vrij voor nieuwe kinderen die komend schooljaar mee willen doen met Scharrelkids. We gaan met Scharrelkids (8-12 jaar) iedere maand op pad op zaterdagmiddag van 14-16 uur. Kijk voor meer informatie en aanmelden op onze website: www.ivn.nl/afdeling/heuvelrug-en-kromme-rijn/werkgroepen/op-pad-met-kinderen/scharrelkids.

Programma Scharrelkids 2025-2026

13 september	Onder de grond
11 oktober	Oogst
8 november	Natuurkunst
13 december	Lekker slapen
10 januari	Natuur op een landgoed
7 februari	Werken in de natuur
14 maart	Vogels en veren
11 april	Stadsnatuur
9 mei	Beleef de natuur met al je zintuigen
13 juni	Metamorfose

Insecten Leersumse Veld

TEKST: MAARTEN EIJKHOUT

31 MEI 2025

Het is fantastisch weer; het is bij vertrek om 11 uur al ruim de 20 graden gepasseerd. Even lijkt het of de Heuvelrug Wandeltocht met vele wandelaars roet in het eten gaat gooien, maar gelukkig loopt die route niet over het door ons beoogde pad. Jan Katsman leidt ons over het rolstoelpad en een zijpaadje en geeft toelichting bij de te verwachten en waargenomen libellen.

Op zich is dit een (foto)verslag van een insectenexcursie, maar de happening van vandaag was toch wel de ooievaar die een slang te pakken had. En de kraaien waren er als de kippen bij.

Gevlekte witsnuitlibel man

Foto: Jan Katsman

Viervlek

Foto: Jan Katsman

Zespuntsnelloper, de punten zijn goed te zien

Foto: Pascal Losekoot

Gewone kielwants, broedzorg / legselzorg

Foto: Pascal Losekoot

Silpha Carinata

Foto: Nico Bolle

Roodbont heideuiltje

Foto: Maarten Eijkhout

Vogelweekend Winterswijk

TEKST: NICOLIEN DROST

16-18 MEI 2025

Met Ans en Kees rijden we naar Winterswijk naar camping de Harmienehoeve. Wiek en Gerry zijn daar al. 's Avonds komt Marga ook. Zij zit al met xx een paar dagen op een andere camping. We gaan naar het plankenpad door het Wooldse Veen. Bij de ingang staat een bord: Kraamkamer van de kraanvogels. Ik wist niet dat hier tegenwoordig ook al kraanvogels zaten. Inderdaad zien we even later twee kraanvogels vliegen en verderop gaat een boomvalk in een boom zitten.

Oehoe

Foto: Kees van Heerden

Foto: Nicolien Drost

Zaterdag gaan we eerst naar Bekendelle. Daar horen we verschillende spechten, maar geen middelste bonte. Aan de Slinge zien we bosbeekjuffers. Bij de molen Berenschot zien we een grote gele kwikstaart. Bij restaurant Berenschot blijkt er een stroomstoring te zijn, dus geen koffie. Maar wel gebak. Dus nemen we maar gebak met limonade. Lekker langs de beek in het zonnetje.

Nu verder naar de steengroeve met de oehoe. Daar zitten twee jonge oehoes in de rotswand. Er is weinig aan te zien. Het lijkt wel een hoop dorre bladeren. Tot er een zijn kop opsteekt. Plotseling een snavel en twee ogen. Vervolgens weer naar het Wooldse Veen. Het is daar veel drukker dan vrijdagavond. De boomvalk komt weer langs. We lunchen op een uitkijkplatform en zien en horen geelgors en wintertaling.

's Middags gaan we naar het Vragenderveen. We lopen naar de uitkijktoren. Na enige tijd komt er een kraanvogel langsvliegen. Hij landt ergens, maar vliegt dan weer op en verdwijnt in de verte.

Wiek en Gerry gaan nu naar huis want zij gaan zondag naar een bruiloft. Wij gaan terug naar de camping en daarna naar de Gulle Smid voor het diner.

Zondag gaan we met zijn zessen naar de flamingo's in het Zwillbrockervenn. Er zijn daar erg veel mensen. Bij de uitkijktoren wachten we tot het wat rustiger is en zien intussen een mooie blauwborst. Vanaf de toren kunnen we de flamingo's goed zien. Verder zien we een bruine kiekendief, een smient en geoorde fuutjes. Op de terugweg naar de auto's horen we nog een wielewaal. Na koffie met gebak in een restaurant gaan we huiswaarts. Het was een zeer geslaagd weekend.

Flamingo's

Foto: Kees van Heerden

Vogelwerkgroep

Trekvogels tellen bij het Treekerpunt (elke zaterdag t/m 15 november 2025)

Het tellen van trekvogels is altijd weer een boeiend geheel. Er doen zich altijd verrassingen voor in aantallen en soorten van waarnemingen.

Iedereen die wil en interesse heeft in dit aspect van vogels kijken kan hieraan meedoen en je hoeft je hiervoor niet van tevoren op te geven.

Je kunt de getelde soorten en aantallen nadien per week teruglezen op de website van www.trektellen.nl.

Sinds zaterdagmorgen 13 september staan wij weer wekelijks op het vaste punt, namelijk het Treekerpunt.

MAAR: ZOLANG DE PROBLEEMWOLF NIET IS UITGESCHAKELD WORDT GETELD OP VLEGEBASIS SOESTERBERG. Er wordt gestart om 08.30 uur en gestopt om 12.00 uur.

Het Treekerpunt ligt ten oosten van het Pannenkoekenhuis Bergzicht (Doornseweg 23, Woudenberg) aan de weg van Maarn richting Amersfoort. Ga bij de stoplichten, ter hoogte van het pannenkoekenhuis, naar rechts (oosten) en volg de weg tot hij afgesloten is voor auto's. Wandel daar vanaf de parkeerplaats de hei op en loop de trap van de heuvel op. Daar kan je ons dan vinden.

Mocht je wat meer over deze activiteit van de vogelwerkgroep willen weten, dan kun je bellen met Emile Sanders (030-2293810).

Excursie Arkemheen (zaterdag 22 november)

In dit jaargetijde begint de vogeltrek langzamerhand op zijn einde te lopen en zijn de meeste wintergasten al redelijk binnen.

Onze doelvogels zijn dan ook ganzen, zwanen en mogelijk diverse steltlopers.

De verwachting is dat we ook roofvogels zullen zien waaronder de zeearend en de buizerd.

Wij vertrekken om 8.00 uur vanaf sportcomplex Hoenderdaal, Hoendersteeg 7 te Driebergen en verwachten rond 13.00 uur daar weer terug te zijn. Er wordt zoveel als mogelijk met elkaar meegereden. De gereden kilometers worden vergoed aan de chauffeur (schatting 5 euro per persoon bij 4 inzittenden). De start van de excursie vindt plaats bij de parkeerplaats van het Stoomgemaal Arkemheen bij Nijkerk. Aanmelden bij Emile Sanders uiterlijk dinsdag 18 november via sepa@xs4all.nl of 030-2293810. Bij aanmelding horen wij graag of je bereid bent anderen mee te nemen in je auto. Doorgang van de excursie vindt plaats bij tenminste 4 deelnemers.

Excursie Willeskop (donderdag 23 oktober)

Ingeklemd tussen twee middeleeuwse houtkaden, ligt midden in de Lopikerwaard het natuurgebied Willeskop. Een gevarieerd landschap van water, eilandjes en moerassen, waar de natuur vrij spel heeft en zeldzame

vogels hun ideale rust- en broedplaats vinden. De oorsprong van Willeskop ligt in de middeleeuwen, toen het woeste veengebied ontgonnen werd voor het gebruik van landbouw en veeteelt. Slootjes werden aangelegd zodat het land bewerkt kon worden.

Veel soorten eenden en ganzen kun je zien in de Willeskop. Niet vreemd, want het gebied is optimaal ingericht voor watervogels. Ook steltlopertjes zullen we hoogstwaarschijnlijk wel treffen zoals witgatjes, watersnip, tureluur.

Wij vertrekken vanuit Driebergen om 9.00 uur vanaf Sportcentrum Hoenderdaal, Hoendersteeg 7 te Driebergen. Rond 13.30 uur zijn wij daar weer terug. Voor diegenen die rechtstreeks willen gaan is het verzamelpunt: Parkeerplaats Noordzijdse kade bij de Damweg, in de bocht van de weg in Polsbroekerdam. We zullen daar zijn om ongeveer 9.45 uur.

Aanmelden bij Hans van Schaik, liefst per email: jprvanschaik@gmail.com of anders via 06-23639305. Vermeld of je met de auto komt en hoeveel mensen met je mogen meerijden. Kosten worden gedeeld en voldaan aan de bestuurder.

Excursie Voorne Westplaat (zondag 14 december)

Op het strand bij Voorne zitten 's winters vaak strandleeuweriken en sneeuwgorzen en soms fratertjes. En bij het water wulpen en middelste zaagbekken.

Vertrek om 8.00 uur van Sportcomplex Hoenderdaal, Hoendersteeg 7, Driebergen.

We parkeren op de parkeerplaats aan het eind van de Strandweg te Oostvoorne en lopen dan minstens 3 km naar het strand.

We delen de benzinekosten. Afstand De Bilt - Strandweg Voorne: 116 km. Kosten per auto dus $2 \times 116 \times 0.25 = 58$ euro. Bij 3-4 personen per auto dus 15-20 euro pp.

Aanmelden uiterlijk donderdag 11 december bij Nicolien Drost, liefst per email ndrost@droho.nl, of 030-6563717.

Vermeld of je per auto komt en hoeveel mensen mee mogen rijden.

Voor aankondiging voorjaarsweekend

Het vogelweekend in mei 2026 zal gehouden worden van 29 t/m 31 mei, waarschijnlijk in het Drents-Friese Wold.

Boomvalk, mei 2025 Winterswijk

Foto: Kees van Heerden

Van het KNNV-bestuur

TEKST EN FOTO: NICO BOLLE

Net als verleden jaar is er, nu ik dit schrijf in augustus, een hittegolf aan de gang die mij nog niet in een herfststemming brengt met vallende blaadjes, kille mist en nevel. Deze seizoenswisseling zal hopelijk toch weer merkbaar zijn als de tijd daar is. De vakbekwame redacteurs van dit blad zullen het herfstgevoel wel gaan oproepen. Alvast dank hiervoor.

Wanne Roetemeijer heeft tijdens de laatste algemene ledenvergadering de Basis Kwaliteit Natuur uitgelegd. Groene bondgenoten, waar KNNV een van de deelnemers is, heeft een website waar je snel de score van de basiskwaliteit natuur in je gebied kan bekijken. Voor degenen die er meer over willen weten, ga de website soorten kijker.groenebondgenoten.nl bezoeken waar alle informatie hierover is te vinden.

Bij aanvang van de herfst gaan de werkgroepen van paddenstoelen en mossen weer in de hoogste versnelling en is er de afsluitavond van het insectenseizoen. De vogeltrek is dan aan de gang, leuk voor de vogelwerkgroep met tevens de vogelcursus in hun pakket. Het wandelen, de bomen aanschouwen en natuuronderhoud gaat ook onverdroten door. Bravo voor het werk van de coördinatoren van al deze werkgroepen en leuk voor KNNV- en IVN-leden om elkaar te ontmoeten.

Alles zou perfect lopen in onze vereniging als als we een compleet bestuur zouden hebben. Simone Laanbroek is tijdelijk secretaris om het bestuur in leven te houden en we zoeken daarvoor een vaste secretaris. Tevens zoeken we een pr-bestuurslid. Bij Simone of de voorzitter kan je je aanmelden bij belangstelling voor deze functies.

Het bestuur wenst alle leden een prachtige herfst toe.

Laetiporus sulphureus, zwavelzwam

Foto: Wim Appelhof

Roodbruine slanke amaniet

Zwavelzwam

TEKST: BERT TOLSMA

Deze keer een foto van een soort waarvan mijn dochter vroeg of hij bijzonder is. Mijn antwoord is dan (altijd) dat als je iets voor het eerst ziet het zeker bijzonder is. Dat geldt ook voor deze soort die niet heel zeldzaam is, maar ook niet zo algemeen.

Let met name op oude eiken en je hebt kans *Laetiporus sulphureus* tegen te komen; vooral bij het vochtige weer dat we deze zomer best vaak hebben. Ook andere boomsoorten kunnen aangetast worden door deze schimmel. De grote vruchtlichamen boven elkaar, de roodgele kleur en de zwavelgele poriën aan de onderkant, het is een prachtige paddenstoel. De oude eik denkt daar stellig anders over, want binnenin wordt de boom als het ware uitgehold door de bruinrot die deze schimmel veroorzaakt; dit heet stamrot, omdat het binnenste van de boom langzaam verpulvert. Het kernhout wordt afgebroken en verandert in een poederachtige massa waardoor de boom zijn stevigheid verliest. De buitenkant van de stam met de bast blijft nog lang stevig; de bast- en houtvaten waardoor het transport van de stoffen plaats vindt blijven intact, zodat het niet opvalt dat de boom zijn kracht verliest. Een aantal takken blijft nog lang na de aantasting blad houden (de sapstromen blijven immers werken), waardoor het verval moeilijk te zien is. Tenslotte sneuvelt de boom, maar ook dan kunnen er nog een aantal jaren paddenstoelen op de resten verschijnen. De vruchtlichamen van de zwavelzwam bleken later helemaal uit, zodat je de soort dan moeilijk als zwavelzwam herkent. Sommige liefhebbers braden de in schijven gesneden vruchtlichamen en vinden de smaak vergelijkbaar met een kotelet. Goed gekruid heb ik het ook een keer geprobeerd en ik moet toegeven: heel smakelijk als vleesvervanger.

Deelnemers van de werkgroep Natuurfotografieheuvelrug-ivn-knnv kiezen ervoor om op pad te gaan om de mooiste foto's te maken. Per maand wordt een thema gekozen.

Kijk ook eens op de website van de werkgroep: www.natuurfotografieheuvelrug-ivn-knnv.nl

Werkgroep Natuurfotografie

Drieluik... een verhaal

TEKST: DICK DE ROOIJ

In de maand mei hebben de fotografen een drieluik gemaakt. Het was een nieuwe manier van foto's maken, en daarmee een spannende en andere manier van fotograferen.

Een drieluik bestaat uit drie afzonderlijke foto's die gezamenlijk een verhaal vertellen. Simpel gezegd heeft een verhaal een begin, een middenstuk en een eind. De kracht van een drieluik is dat je met drie losse foto's dat begin, het middenstuk en het eind kunt laten zien. Door een drieluik volgens dit recept te benaderen, kan het vertellen van een verhaal gemakkelijker zijn.

Ook al zit er een samenhang (een rode draad) tussen de losse beelden, wil je ook dat de foto's samen één geheel vormen. De foto's moeten bij elkaar passen om elkaar te versterken. Je denkt bij drie foto's ook bewust na over de volgorde, waarbij de foto's met elkaar in balans zijn. De eenheid kan bijvoorbeeld gecreëerd worden door kleuren, licht of compositie.

Omdat de drie beelden bij elkaar horen en tegelijkertijd getoond worden, vraagt dit tijdens het fotograferen al een andere blik. Je kunt op verschillende manieren een thema kiezen, het helpt wanneer je onderwerp klein houdt. Maar het kan ook spontaan ontstaan tijdens het maken van foto's.

Voor het samenvoegen van de foto's kun je gebruik gemaakt maken van (gratis) bewerkingsprogramma's.

apart

- 1 Waterdruppel - Madeline Tellegen
- 2 Raapzaadveld - Carine Nieman
- 3 Roodborstje - Else Nuyten
- 4 Varen - Dick de Rooij
- 5 Badende vogels - Corry Kool

3

4

1

5

2

Natuurgidsenopleiding 2024

Terugblik van een docent

TEKST: MONIEK LÖFFLER

In januari 2024 begon een nieuwe groep aan de natuurgidsenopleiding. Afgelopen juli kregen ze hun diploma. Ik was één van de zes docenten; Harry was coördinator. Met een groter team konden we het werk goed verdelen en kozen we voor een aanpak die op een paar punten verschilde van eerdere jaren.

Zo werd het werkstuk over het adoptiegebied in delen geschreven, telkens aansluitend bij de lessen. Geen eindspurt met alles tegelijk, maar een opbouw in stapjes. Nieuw dit jaar was ook de manier waarop we de groepsopdrachten organiseerden. In plaats van een paar avonden met losse opdrachten in kleine groepjes, zoals we dat eerder deden, verzorgden nu steeds twee cursisten samen een complete activiteit voor de hele groep. Het onderwerp sloot aan bij de les van die dag. Voor ons als docenten betekende dat even achterover leunen, en ons laten verrassen door de creativiteit en aanpak van de cursisten.

De groep had heel verschillende achtergronden. Sommigen brachten al veel natuurkennis mee, anderen juist ervaring met natuurbeleving of het werken met specifieke doelgroepen. Maar allemaal hebben ze zich ontwikkeld tot volwaardige gidsen, ieder met een eigen stijl.

Dat zag je terug in de vele activiteiten die ze tijdens de opleiding deden. Er zat veel variatie in vorm en aanpak. Tijdens de avonden waren er verhaaltjes en opdrachten over grassen, waterdiertjes, het gedrag van zoogdieren,

composieten... en over een gans die Niels heet. En de activiteiten buiten liepen uiteen van nature journaling – probeer maar eens het geluid van een vogel op papier te vangen, dan ga je écht luisteren – tot een bos benaderen als dier op zoek naar een goed leefgebied. Sommigen organiseerden een natuurfestival op een basisschool, anderen verzorgden een activiteit voor blinden.

Mijn lessen gingen over geologie, landschap, bodem, water en ecologie – de samenhang daartussen. Ik word blij van een stuwwal, of van een plant die verraadt dat er kwelwater is. Daarnaast gaf ik les over natuurbeleving, klimaat, stikstof en beheer. Voor mijn excursie maakte ik een speurtocht waarbij cursisten bosmaatregelen moesten opsporen en uitleggen. Je kijkt dan toch weer met andere ogen naar een bos.

De diplomauitreiking vond plaats in het Beaufort Huis in Austerlitz – een mooie plek, op een zonnige dag. We begonnen met een wandeling, daarna volgden de toespraken en de cadeaus: warme woorden van de cursisten, en voor iedere docent een doos vol aandenkens. Een feestelijke afsluiting van een intensief traject én 22 enthousiaste nieuwe natuurgidsen!

De nieuwe gidsen met hun docenten (Carine Nieman ontbreekt)

Even voorstellen: Werkgroep Natuurbeleving

TEKST: DENISE LAND

Binnen IVN is er steeds meer focus op natuurbeleving. Ook tijdens de natuurgidsenopleiding 2024/25 werd er veel aandacht besteed aan werkvormen die nét wat anders waren en waarbij de beleving centraal stond. Een aantal van de pas afgestudeerde gidsen hebben aangegeven dat ze graag actief aan de slag gaan met het organiseren van activiteiten waarin natuurbeleving centraal staat. Om dit te stroomlijnen is er een nieuwe werkgroep opgericht onder leiding van Sjoukje. De 'natuurkoffer', een uitgesproken voorbeeld van natuurbeleving, valt binnen deze werkgroep.

Er zijn mooie voorbeelden, natuurlijk te beginnen bij de natuurkoffer zelf. Samen met Sjoukje en Inge hebben vier gidsen in opleiding afgelopen jaar bijgedragen aan bijeenkomsten in een tweetal verzorgingshuizen. Ook een goed voorbeeld is de sfeervolle stiltewandeling die Suzanne, Els en Renate sinds enkele jaren 's avonds organiseren in Amerongen. Met behulp van opdrachten worden deelnemers uitgenodigd om hun zintuigen te activeren en te ervaren hoe je in stilte op een andere manier contact kunt maken met de natuur.

Tijdens de educatieve eindopdrachten in juni hebben diverse natuurgidsen in opleiding ook meer belevenis-georiënteerde werkvormen in de praktijk gebracht.

Hoofd uit, Groen in

Zo was er een wandeling met het motto 'Hoofd uit, Groen in; beleef Heidestein met al je zintuigen'. Tijdens de wandeling, georganiseerd door vier gidsen, werden diverse zintuigen aangesproken. Bij de evaluatie bleek dat deelnemers de afwisseling van informatie, opdrachten en wandelen in stilte als heel positief hebben ervaren.

Beleveniswandeling op Heidestein

Foto: Eric Nutbey

Oogst- en natuurfeest

Een ander voorbeeld van natuurbeleving is 'eetbare natuur'. Bij het oogst- en natuurfeest op basisschool de Kameleon in Den Dolder werden onder leiding van Gies (een ervaren wildplukker) eetbare planten uit de directe omgeving gebruikt voor een proeverij. In de wildpluk-salade zat onder andere muskeskaasjeskruid, wilde margriet, weegbree, oost-indische kers, drop(plant), munt en veldzuring. Ook was er een quiche van brand-netel en pesto van zevenblad.

Beleving op Niënhof

Op de Niënhof werd er tijdens de wandeling zowel aandacht besteed aan het vergroten van natuurkennis, als de dimensie 'beleving'. Er was een speciaal zintuigen/stilte onderdeel ingebouwd. Verassend was de reactie van een aantal jongeren in de groep. In eerste instantie vonden ze dit onderdeel spannend (kan ik dit wel?), maar bij de evaluatie gaven ze aan het juist fijn gevonden te hebben!

Samen geven bovenstaande voorbeelden een mooi beeld van de verschillende vormen van natuurbeleving die binnen IVN Utrechtse Heuvelrug en Kromme Rijn het afgelopen jaar zijn ingezet.

Tot slot nog een vraag: Vanuit welk perspectief beleef jij de natuur en hoe voel jij je verbonden? We weten dat dit voor iedereen verschillend is, je beleef de natuur op een persoonlijke manier. Het gaat niet alleen om kennis over planten of dieren, maar ook om hoe je je voelt in de natuur, hoe je je beweegt, wat je durft en hoe je betekenis geeft aan wat je ervaart. Je kunt jouw beleving van de natuur vertalen naar 'natuurintelligentie'. Dit is geen vast gegeven, maar iets dat zich kan ontwikkelen. Ben je benieuwd naar jouw natuurintelligentie, doe de test op de IVN-site www.ivn.nl/natuurintelligentie en ontdek op welke manier jij je verbindt met de natuur. Is het vanuit je hoofd, je hart, je intuïtie, je handen of een mooie mix?

De nieuwe werkgroep wil al de verschillende perspectieven van natuurbeleving tot hun recht laten komen en het komende jaar verder onderzoeken op welke manieren wij de natuur via de zintuigen nog bewuster kunnen ervaren. Sluit jij je aan bij deze ontdekkingsreis?

Meer weten? Mail naar Sjoukje: s.vdmeer@xs4all.nl

Werkgroep mossen en korstmossen

We gaan vanaf september weer op pad om mossen en korstmossen te zoeken. Een keer per drie weken op zaterdag van 10.00 tot ongeveer 13.00 uur. We kijken naar zowel mossen als korstmossen.

Net als de vorige jaren inventariseren we, omdat het bevalt, een aantal gebieden van het Utrechts Landschap. Utrechts Landschap krijgt zo nuttige informatie voor hun beheer en wij kunnen mooie gebieden bezoeken. Dit jaar hebben we vergunning gekregen om met maximaal tien mensen te komen inventariseren en voor kwetsbare gebieden maximaal vijf. Daarom is het voor die excursies verplicht om je van tevoren aan te melden bij jan@natuurverkenner.nl.

Dat wisselen we af met bezoek aan andere gebieden, om zo verschillende soorten mos en korstmos te leren herkennen. Er is vaak veel kennis aanwezig in de groep, maar de excursies zijn ook interessant voor beginners. Vorig jaar was er een erg succesvolle (online) mossencursus van de BLWG, die ideaal is als je mossen wilt leren kennen. Verschillende deelnemers aan de cursus hebben daarna aan onze excursies meegedaan en dat was erg leuk. Dit jaar komt er waarschijnlijk weer een onlinecursus, hou de website in de gaten.

Dit jaar organiseren we weer determinatieavonden in het Torenlaantheater in Zeist, op dinsdagavond om 20.00 uur. Met behulp van de microscoop brengen we dan de in het veld verzamelde mossen op naam. Erg leerzaam en gezellig. Er zijn avonden op 28 oktober, 2 december, 27 januari en 10 maart.

Hieronder het programma voor het najaar. Als je je opgeeft bij jan@natuurverkenner.nl krijg je voor elke excursie een mail en hoor je het ook als er een verandering in het programma komt, bijvoorbeeld door het weer.

Zaterdag 27 september: Kozakkenput e.o. Soesterberg

Tussen de Kampdwarsweg en de Oude Postweg onder Soesterberg, ten zuiden van de A28, ligt een rare afgraving op terrein van de gemeente. Het wordt deels gebruikt als overstort van het riool, maar het grootste deel is schraal en droog zand met een aparte vegetatie. We gaan kijken of de mossen en korstmossen net zo apart zijn. Op de terugweg doorkruisen we enkele bospercelen van de Kozakkenput. Vertrek per fiets 10.00 uur Slot Zeist en lopen 10.30 uur ingang algemene begraafplaats, Kampdwarsweg 7, Soesterberg. Opgave verplicht.

Zaterdag 18 oktober: Uiterwaard Kerbergssrak Lexmond

Voor mossen op natte stenen kun je naar het buitenland, maar je kan ook gewoon de steenbeschoeiingen langs de

grote rivieren afzoeken naar soorten als watervalmos en rivierrmos. Ook slibmos is zo'n typische uiterwaardensoort. We gaan ze zoeken in de Kersbergssrak bij Lexmond. Vertrek per auto 10.00 uur Slot Zeist en lopen 10.30 uur vanaf de parkeerplaats aan het eind van de Oude Haven, net buiten Lexmond, voorbij adres Kom Lekdijk 70.

Zaterdag 8 november: Vliegbasis Soesterberg of Oud Kolland Amerongen

Twee excursies vandaag! Maximaal vijf mensen gaan naar de voormalige vliegbasis Soesterberg om naar korstmossen te kijken in het meest oostelijke deel. De rest gaat naar mossen kijken in het essenhakhout van Oud Kolland tussen Wijk bij Duurstede en Amerongen. Vertrek 10.00 uur Slot Zeist en lopen 10.30 uur parkeerplaats Restaurant Café Soesterdal, Verlengde Tempellaan 2 (voor de vliegbasis) nabij Lekdijk 11 Amerongen (voor Oud Kolland). Opgave verplicht.

Zaterdag 29 november: Schoonoord en De Bunzing, Zeist

We gaan weer extra aandacht besteden aan gebieden waar het Utrechts Landschap komend jaar een beheerevaluatie gaat doen. Hoe gaat het met de (korst)mossen en wat zegt dat over het gevoerde beheer? Vandaag gaan we naar Schoonoord en De Bunzing. Een stukje zand en klei in een excursie. Zouden we nog pioniersoorten vinden op de afgeplagde stukken? Vertrek per fiets 10.00 uur Slot Zeist. Opgave verplicht.

Zaterdag 20 december: Landgoed De Boom, Leusden

We kunnen de boom in! En dat is leuk in dit geval, want op landgoed De Boom bij Leusden zijn enkele jaren geleden een aantal landbouwgronden afgeplagd voor natuurontwikkeling, o.a. bij de Schoolsteegbosjes. Wat de vaatplanten betreft zijn de resultaten spectaculair, met bijvoorbeeld parnassia, vetblad en vlozegge. Muriël inventariseert de mossen daar en neemt ons vandaag mee naar de hopelijk even spectaculaire mossen. Vertrek per auto 10.00 uur Slot Zeist en lopen 10.30 uur aan het eind van de Schoolsteeg in Leusden.

Gekroesde haarmuts

Foto: Jan Ensink

Beleefweek NP Utrechtse Heuvelrug

Beleef de herfst met ons mee!

We gaan weer wandelen in de Kaapse Bossen. Nu de dagen langzaam korter worden en de kans op guur weer weer toeneemt, valt er veel te vertellen over de herfst. Maar ook de geschiedenis van de Kaapse Bossen komt aan bod. Waarom staat die stenentafel er en waar komt die kei toch vandaan?

Wandel met ons mee en beleef het tijdens de beleefweek. We starten op de hoek acacialaan/Bergweg in Doorn, nabij het Zonnehuis. Waar ruimte is om je fiets te stallen en openbaar vervoer om de hoek is.

Voorwandelen: za 18 okt, 9:00 – 11:00u

Publiekswandeling: vr 24 okt, 9:00 – 11:00u

Start: Hoek Acacialaan/Bergweg Doorn

Aanmelden: Joke van Ginkel: jvginkel@kabelfoon.nl

In de Beleefweek wordt op woensdag 22 oktober ook een wandeling georganiseerd door Pieter Meijer, in het Amerongse Bos. Kijk voor alle activiteiten op: www.np-utrechtseheuvelrug.nl/beleefweek

Cursus: vogels in de winter

In november organiseren we weer een vogelcursus voor iedereen die meer wil leren over vogels in de koudere maanden. Welke soorten kun je juist in dit jaargetijde tegenkomen? En hoe herken je ze aan hun uiterlijk, gedrag en geluid?

De cursus begint met een toegankelijke theorieavond waarin je de basis van vogelherkenning leert. Je traint je oog en oor om vogels te herkennen, en ontdekt welke soorten juist nu te zien zijn. Daarna volgt een excursie onder begeleiding van ervaren gidsen naar de Amerongse Bovenpolder.

Dit prachtige gebied aan de voet van de Utrechtse Heuvelrug is vorig jaar opnieuw ingericht, met extra waterpartijen en natuurlijke oevers die het landschap nog aantrekkelijker maken voor vogels en andere dieren. We nemen meerdere telescopen mee, zodat iedereen rustig kan meekijken en de vogels tot in detail kan bewonderen. De wandeling is ongeveer 4,1 kilometer lang en voert deels door drassig terrein. Stevige wandelschoenen of laarzen zijn dus zeker aan te raden.

Theorieavond: do 20 nov, 20.00–22.00u, Walkartcentrum

Excursie: za 22 nov, 9.00–12.00u, Amerongse

Bovenpolder Oost

Gidsen: Paul Veldhoen, Judith Pijnacker en Simeon van Tongeren

Start: P-plaats groene entree (TOP) Amerongen

Kosten: voor leden is dat €7,50, niet leden € 10,-

Aanmelden (verplicht): cursussen@ivnhkr.nl

Foto: Jolanda Blom

Winterwandeling Landgoed Huis te Maarn

Landgoed Huis te Maarn is een fraai particulier landgoed dat grotendeels toegankelijk is voor publiek maar voor veel mensen onontdekt terrein. Rondom het monumentale landhuis lopen we door een authentiek parklandschap met heide, indrukwekkende Libanon cipressen en majestueuze beuken en eiken.

Vlak daarbij bevindt zich een stuk bos dat is aangemerkt als een zeer waardevolle en zeldzame oude boskern met eeuwenoude eikenhakhoutstoven. Ook het beheer van de verschillende percelen productiebos is hier gericht op biodiversiteit en we zien veel variatie in de begroeiing en daardoor een rijke fauna. In het landschap zijn ook veel interessante geologische sporen te zien uit de ijstijden. Al met al een boeiende wandeling van ongeveer 2 uur waarin

we genieten van de natuur en historie in dit rustige deel van de Utrechtse heuvelrug. Wandel je mee?

Voorwandelen: vr 21 nov, 10-12 uur

Publiekswandeling: zo 23 nov, 10-12 uur

Start: P-plaats de Pol, net voorbij de hoek van Maarnse Grindweg en de Kapelweg te Maarn. 3951 LK Maarn

Gidsen: Jolanda Blom e.a.

Opgeven (ook voor voorwandelen): Jolanda Blom

via jolandablom@outlook.com

Huis te Maarn

Foto: Jolanda Blom

Winterbomen- wandeling

In het zomerse bos trekken de loofbomen alle aandacht naar zich toe. In de winter wordt die rol overgenomen door naaldbomen die het hele jaar groen zijn. Deze coniferen zijn best lastig uit elkaar te houden maar hoe beter je kijkt hoe meer onderscheid je ziet. We hebben het onder andere over de den, spar, zilverspar, douglas, hemlockspar, lariks en taxus en ook de levensboom hoort in dit rijtje thuis. Naaldbomen zijn interessant, niet alleen als je het verschil ziet en de naam weet maar ook omdat er mooie (volks-)verhalen over te vertellen zijn.

De afgelopen jaren hebben we vaker een winterbomen-wandeling gegeven en soms was de afstand tamelijk kort. Daarom kiezen we er dit jaar voor om een wat langere wandeling te maken van 1,5 à 2 uur. En dat is lekker gezond in deze korte dagen van het jaar. We wandelen in de boswachterij Amerongse Berg en zijn daar te gast bij Staatsbosbeheer. Als bijzonderheid wandelen we dit jaar langs enkele grafheuvels, waarvan er vele op de Utrechtse Heuvelrug zijn, die meestal dateren uit de Bronstijd.

Voorwandelen: za 13 dec, 9.00u

Publiekswandeling: zo 21 dec, 14.00

Start: De Blauwe Schuur, Burgwal 10, 3958 ER Amerongen. De Blauwe Schuur ligt aan het einde van de Burgwal, hier is voldoende parkeergelegenheid.

Aanmelding (voor 19 dec): pietermeijer@planet.nl

Foto: Pieter Meijer

Landelijke Natuurwerkdag

TEKST EN FOTO'S: SIMONE LAANBROEK

De deadline voor het inleveren voor een stukje voor de Grote Ratelaar van het laatste kwartaal komt in beeld, dus tijd om een stukje te schrijven voor de Landelijke Natuurwerkdag. Het wordt de 15e Landelijke Natuurwerkdag die de KNNV Zeist, Heuvelrug en Kromme Rijn gaat organiseren. Wij doen op zaterdag 1 november mee. Zoals gebruikelijk gaan we aan de slag op een terrein van het Utrechts Landschap. In overleg met Rob Veenbrink, boswachter bij het Utrechts Landschap, is gekozen voor een heideveld aan de westkant van de Willem Arntszhoeve.

De Willem Arntsz Stichting kocht in 1906 een 207 hectare groot terrein ten oosten van Den Dolder om daar het psychiatrische ziekenhuis de Willem Arntszhoeve, een buitenvestiging, te bouwen. De gedachte erachter was dat de behandeling in de vrije natuur voorspoediger zou verlopen. En de eigen akker bood de patiënten werkzaamheden in het kader van arbeidstherapie. Er is heel veel gebeurd in de loop van de tijd, zowel in positieve als in negatieve zin. Daarover is veel te vertellen, maar de geïnteresseerde kan daarvoor beter zelf naar de literatuur en documentaires zoeken.

Een onderdeel van de Willem Arntszhoeve is het Willem Arntszbos, dat sinds 1994 door het Utrechts Landschap wordt beheerd. Het Willem Arntszbos bestaat uit open terrein, heide, stuifzand, gemengd bos, lanen en een grote akker: het is een ideale leefomgeving voor dieren als ree, bunzing, eekhoorn, vos, muis, insecten en veel vogelsoorten. Samen met een aantal kleine natuurgebieden in de omgeving zoals het Pleinesbos en de Vijverhof zijn deze gebieden een onderdeel van de ecologische verbindingszone op de noordwestelijke uitloper van de Utrechtse Heuvelrug. Aan de oostzijde ligt natuurgebied De Zoom, waar de natuurwerkgroep ook actief is.

Een heideterrein is een cultuurlandschap. Vroeger werd dat open en in stand gehouden door er schapen op te laten grazen. De mest werd 's avonds en 's nachts opgevangen in de stal. De mest vermengd met stro werd later gebruikt op de akkers. Begin twintigste eeuw werd kunstmest geïntroduceerd, daardoor werd de schapenmest overbodig. Nu schapen een heideveld niet meer ontdoen van opslag, is het onder andere aan vrijwilligers om te doen. Op het heideveld staan zeer veel dennetjes van enkele jaren oud, verder wat braam en andere opslag. Er staat ook een jeneverbes en er zijn korstmossen te zien.

Het plan is de dennetjes en ander bruikbaar "oogstgoed" met een spade uit te steken, zodat ze verzameld kunnen worden voor MeerBomenNu. De "oogst" wordt tijdelijk opgeslagen en later gratis weggegeven aan degenen die ze kunnen herplanten.

Op de Landelijke Natuurwerkdag verzamelen we bij de ingang van het heideveld aan de Dolderseweg op het terrein van de Willem Arntszhoeve tussen 10.00 en 10.30 uur met koffie en thee. Na een instructie gaan we aan de slag. Regelmatig wordt er een pauze gehouden (zelf de lunch meenemen). De boompjes die verwijderd worden, verzamelen we voor MeerBomenNu. Ergens tussen 15.00 en 16.00 uur stoppen we, het is afhankelijk van het weer en hoe het gaat.

Om mee te doen aan de Landelijke Natuurwerkdag, kun je via de site van de Landelijke Natuurwerkdag opgeven (www.natuurwerkdag.nl/), daar staat dan ook verdere informatie over de praktische zaken. Voor vragen en informatie, kan ook contact worden opgenomen met Simone Laanbroek natuurwerkgroep@ziggo.nl of 06-57075182.

Bronnen: Wikipedia en Utrechts Landschap

Speuren op Leersumse Veld: verslag

TEKST: MARK LUINENBURG

Zaterdagochtend 14 juni stond de wandeling Speuren op Leersumse Veld voor een tweede keer op de activiteitenkalender. De vorige keer hadden we weinig aanmeldingen vanwege een overvloed aan (natuur-)activiteiten op de gekozen dag in november.

Ditmaal dachten we een geschikte dag en tijdstip te hebben om hopelijk wél meer deelnemers te werven en liefst ook vergezeld van wat schoolgaande kinderen (voor het 'speurwerk'). Echter, net op deze zaterdag werd de doorgaande weg Maarsbergen-Leersum afgesloten vanwege werkzaamheden: dat kostte direct 7 afmeldingen. Ook de verwachte hoge temperatuur schrok mensen af, zodoende hielden we 5 deelnemers over (toch één meer dan voorgaande editie). Desondanks hadden we weer een fijne wandeling en konden gidsen Dick en Mark van alles vertellen en duiden over de historische ontwikkeling en diversiteit van het gebied.

Bruine kiekendief

Foto: Jan Katsman

Zo zagen en hoorden we onder andere boomleeuwerik, boompieper, dodaars, geoorde fuut, zwartkop, koekoek en natuurlijk heel veel libellen. De boomvalken lieten zich helaas niet zien (wel bij het voorwandelen) maar we hadden goed zicht op een bruine kiekendief die het op eendenkuikens had gemunt. Moeder wilde eend verdedigde haar kroost met verve en het leek erop dat de kiekendief het erbij liet zitten...

Ook de samenhang en variatie aan begroeiing en landschapselementen kwamen aan bod. Maar ook welke bijzondere waarnemingen je op andere momenten en seizoenen kunt aantreffen, zoals de fascinerende nachtzwaluwen, de klapekster of de heikikkers. Daarnaast hebben we het verhaal van de familie Verloop verteld die het terrein ooit begin vorige eeuw kocht als particulier recreatiepark en op discutabele wijze 'herinrichtte'. Kortom, het was opnieuw een leuk en interessant bezoek aan het Leersumse Veld en ieder ging tevreden huiswaarts, de rest van de zomerse dag in.

Van het IVN-bestuur

TEKST: ADRIENNE DE WAAL

Het is een uitdaging deze rubriek een beetje spannend te maken. Hoewel, te spannend moet het niet zijn, want spanning in een bestuur is meestal geen goed nieuws. En wij hebben juist wél goed nieuws.

Bijvoorbeeld dat we een nieuwe penningmeester hebben. PP (Peter-Paul) Bakker gaat de taken van Miranda overnemen. De procedure loopt nog, net als die voor een bestuursfunctie communicatie.

Bijvoorbeeld dat we 22 nieuwe gediplomeerde natuur-gidsen hebben! De diploma-uitreiking was feestelijk met veel positieve geluiden over en weer. De nieuwe gidsen bruisen van nieuwe initiatieven richting jeugd, beleving, workshops en excursies.

Bijvoorbeeld dat we op 19-20 september het inspiratie-weekend hebben waarop we nieuwe ideeën kunnen onderzoeken. Het nieuwe jaarplan wordt vervolgens op 9 oktober voorbereid, samen met de (plaatsvervangende) coördinatoren (Bestuur Plus) en verder uitgewerkt door de werkgroepen. Zo kan er weer een grote lijst activiteiten tot stand komen. Dit lukt dankzij de energie en tijdsinvestering van jullie allen. Goede samenwerking is hierbij onmisbaar. Samenwerken kan op veel manieren. Ik haal inspiratie uit het boekje 'Gevleugeld Leiderschap' (Ben Verleg, 2010) waarin 11 vogels model staan, van de roodborst of kraai tot een struisvogel.

Ik voel me aangetrokken tot de lepelaars. Zij kunnen goed belangrijke kennis onderling overdragen en ze zijn 'samen sterk'. Twee quotes: "Wanneer de lepelaars in volle vlucht zijn houden zij met z'n allen alle richtingen in de peiling. De vogels kijken allemaal net even anders, niet strak naar voren, maar zij die aan de rechterflank vliegen kijken naar rechts, en die aan de linkerflank naar links. Zij vliegen als een team zonder dat duidelijk is dat er één de baas is over de ander." En: "Niemand & iedereen! Dat is de essentie van de strategie van de lepelaar. Geen van de lepelaars kan zonder de ander. Hoewel zij heel sterk individueel overkomen zijn zij enorm op elkaar aangewezen."

Ook wij vliegen samen op. Iedere individu en iedere werkgroep kan, met de ervaring van het collectief en z'n eigen specialiteit, de kolonie versterken, ideeën uitbroeden, nieuwe voedzame foerageerwatertjes vinden. Zo kunnen we onszelf en de deelnemers aan onze activiteiten blijven boeien en inspireren!

Wij zijn de stem voor de natuur, laat je horen!

Verfbrem in De Nederlanden

Planten op Texel

TEKST EN FOTO'S: ARNOUT IMHOF

13-15 JUNI 2025

Dit jaar gingen we met het kampeerweekend van de plantenwerkgroep naar Texel. De negen deelnemers in drie auto's ontmoetten elkaar op vakantiepark De Krim bij De Cocksdorp, in het noorden van het eiland. Na het opzetten van de tenten wandelden we de Eierlandse duinen in. De lage, grazige vegetatie bood een weids uitzicht over de duintjes met in de verte de vuurtoren. Aan plantensoorten was er echter niet zoveel bijzonders te zien: gewone rolklaver, hier en daar polletjes duinfakkelgras en wat schermhavikskruid. We zagen wel de blauwe kiekendief herhaaldelijk van dichtbij overvliegen en ook de blauwborst liet zich goed bekijken. Terug op de camping was het nog steeds vrij rustig, ondanks de grootte van het vakantiepark. Maar een zilvermeeuw was duidelijk wel aan mensen gewend en probeerde ons de hele avond de zakken met chips afhandig te maken.

De volgende ochtend gingen we vroeg op pad richting de Slufter. Hier konden we goed de zilte flora onderzoeken. Tussen de velden vol zeealsem, zoutmelde, strandmelde en lamsoor waren ook minder opvallende planten te vinden zoals het minigrasje dunstaart, zilte schijnspurrie en Engels lepelblad. In de duinen de zeewolfsmelk en de prachtige zeewinde met grote roze-met-witte bloemen. Bij de monding van de Slufter was een kolonie dwergsterns druk bezig met het duiken in de branding op zoek naar voedsel. Over het strand liepen we richting het zuiden en bekeken we nog de nodige aanspoelsels zoals het goudkammetje (een borstelworm), kleine heremietkreeftjes en de blauwe haarkwal. We staken de duinen over richting De Nederlanden. Dit is een voormalige landbouwpolder, die aan de natuur is teruggegeven. Hier troffen we een grote bloemenpracht aan met heel veel orchideeën (vooral de gevlekte en de vleeskleurige orchis), velden vol teer guichelheil en grote

plekken met felgeel bloeiende verfbrem. Terug bij de trap omhoog uit de Slufter bleek er tussen de stenen nog een zeldzaam minigrasje te groeien: het laksteeltje.

Na het avondeten (dat we natuurlijk goed verdedigden tegen onze zilveren vriend) borgen we al het eetbaars goed op, zodat we op een ingelaste nachtvlinderexcursie naar het toiletgebouw konden. Daar vonden we in totaal 46 soorten nachtvlinders met de meest fascinerende namen, zoals de viervlakvlinder, de rozenhermelijnbladroller en de zeldzame helmgrasuil, die natuurlijk alleen in de duinen voorkomt. Alle namen konden met ObsIdentify allemaal probleemloos opgevraagd worden.

De laatste dag reden we richting De Hors, op de zuidpunt van Texel. Onderweg deden we nog de polder Waalenburg aan, die weliswaar erg bloemrijk was, maar weinig typerende plantensoorten telde. De harlekijnen, orchideeën die er in grote aantallen voorkomen, waren al uitgebloeid. De Hors bestaat uit jonge duinenrijen met ertussen mooie vochtige duinvalleien. Dat geeft heel interessante gradiënten van droog naar nat, kalkrijk zand. Onder andere: zomerbitterling, duinviooltje, geelhartje, rond wintergroen, moeraszoutgras, waterpunge, stijve moerasweegbree en duizendknoopfonteinkruid. Ook waren er veel vlinders te zien, zoals de kleine en de duinparelmoervlinder. Misschien wel de meest bijzondere waarneming van het weekend was de bokkenorchis, één enkel exemplaar vol in bloei met zijn opvallend lange, gekrulde aanhangsels aan de onderlip.

Bokkenorchis in De Hors

Van kikkerdril tot bruine kikker

TEKST EN FOTO'S: ERIK GRUYS

1. Ontkiemd kikkerdril van de bruine kikker. De bruine kikker produceert klonten eieren met zwarte dooiers, die na bevruchting en ontkiemen als komma-vormige streepjes zichtbaar zijn. Worden de zwarte dooiers wit, dan zijn ze niet bevrucht en bederven.

2. Het dril van de groene kikker vormt linten eieren met half-witte dooiers. Padden maken eier-snoeren met zwarte dooiers, die ze vastzetten tussen waterplanten.

3. Kikkervisje in vijvertje zwemmend voor wit-gekleurd waterlelie-bloemblad. De kikkervisjes kregen begin juni pootjes, eerst de achterpootjes. Vanaf 16 juni werden dit jaar (2025) de eerste uit het vijverwater gekropen jonge kikkertjes gezien.

4. Als er ook voorpootjes aangelegd zijn beginnen de kikkervisjes spelenderwijs uit het water te kruipen. Meestal doken ze weer snel de vijver in.

5. De jonge bruine kikkertjes waren variabel van kleur, soms bijna zwart en ze waren klein: pinknagel groot. Op waterleliebladeren waren ze goed waar te nemen.

6. Bij sommige uitgekropen kikkertjes was aanvankelijk nog het staartje aanwezig. (De bruine "gevlochten strengetjes" zijn afgevallen blaadjes van een Chamaecyparis (dwergcypres) naast het vijvertje)

7. Rondom de uitkruipende jonge kikkertjes bevond zich een opklimmend laagje water, wat wordt geduid als een grensvlak-verschijnsel.

9. Het is niet ondenkbaar dat soms een jong kikkertje kon worden gegrepen door een tussen de waterlelie-bladeren loerende overjarige kikker.

8. Springend kikkertje. Een maal uitgekropen sprongen ze al snel rond.

10. Zoekplaatje: 8 jonge kikkers bij elkaar, 13 juli 2025.

Paddenstoelen werkgroep

De paddenstoelenwerkgroep is weer volop actief. De studieavonden zijn vervangen door studiemiddagen en zijn steeds op de maandagmiddag vanaf 14.00 uur in het Torenlaantheater aan de Torenlaan 38 in Zeist. De komende periode is dat op 22 september, 6 en 20 oktober, 3 en 17 november en 1 december. Iedereen, met en zonder kennis en ervaring, is van harte welkom.

Midweekgroep

De Midweekgroep wandelt eens in de twee weken op woensdagmorgen, het hele jaar door behalve in juli en augustus. De wandelingen zijn 5 à 6 km lang en daar nemen we de tijd voor. We verzamelen ons om 9.30 uur bij het beginpunt van de wandeling. Over meerijden daarnaartoe worden gewoonlijk onderlinge afspraken gemaakt.

Op vrijdag voorafgaand aan de wandeling ontvangen de leden van de groep een bericht. Alle wandelingen zijn vooraf verkend. De wandelingen gaan bij slecht weer door, tenzij dat gevaarlijk zou zijn. Na afloop gaan we, zo mogelijk en voor wie dat willen, gezamenlijk ergens koffiedrinken.

Aan- of afmelden is niet nodig. Om verrassingen te voorkomen door wijzigingen in het programma, is het belangrijk dat je op de e-maillijst van de Midweek-wandelgroep staat, zodat je de laatste berichten ontvangt. Aanmelden voor de e-maillijst kan bij Freek. De volgende wandelingen staan op het programma (met daarachter de naam van de excursieleider)

- 08 okt. Stompert – Soesterberg (Herman)
- 22 okt. Beerschoten – De Bilt (Freek)
- 05 nov. Landgoed Sandenberg e.o. – Doorn (Nicolien)
- 19 nov. Den Treek – Ringheuvels (Herman)
- 03 dec. Slagmaatpad – tussen Bunnik en Houten (Freek)
- 17 dec. Wallenburg – Austerlitz (Nicolien)

Freek den Dulk heeft de coördinatie en organiseert samen met Nicolien Drost en Herman Verschuren de wandelingen.

Inlichtingen bij Freek den Dulk: 06-21287412 of freek@piode.nl

Landgoedstation: waar staan we in Driebergen-Zeist?

TEKST: ADRIENNE DE WAAL

IVN Heuvelrug en Kromme Rijn is een van de twaalf burgerorganisaties uit onze regio die betrokken zijn bij De Burgercoalitie Stationsgebied Driebergen-Zeist (www.landgoedstation.nl). De coalitie presenteert zich als 'de stem van de natuur' en streeft ernaar actief en in dialoog met de colleges en ontwikkelaar(s) samen te werken aan de gebiedsontwikkeling die rond het landgoedstation in gang is gezet. Het gebied heeft veel potentie om te groeien in uitstraling en in natuurwaarde. De coalitie heeft vroeg in het traject een conceptplan gepresenteerd -opgesteld door een gerenommeerd ontwerp bureau- dat een aanzet geeft voor de ontwikkeling van een duurzaam gebouwde wijk die als groene entree past bij het landschap op de overgang van de Kromme Rijn naar de Heuvelrug.

De gemeenteraden van Utrechtse Heuvelrug en Zeist zijn dichtbij een besluit over de omgevingsvisie. Dit is een eerste stap in een lang traject om later via het omgevingsplan uiteindelijk tot het omgevingsprogramma (het echte werk van de uitvoering...) te komen. In de visie staan veel mooie intenties, maar bovenaan staat de doelstelling om -veel- woningen te bouwen en extra kantoren. Er wordt wel aangegeven dat er nog aanvullend onderzoek gedaan moet worden. Dat klopt, de gegevens

genoemd in de pers en tijdens bijeenkomsten. Dit red je alleen met hoogbouw. Op onderstaande foto, een 'artist impression' die met AI gemaakt is, kun je zien wat je moet doen om 2000 woningen op dit kleine stukje grond te krijgen.

Loop je rondje nog eens langs Antropia, de Triodos, de Breul, de laan van Rijnwijk en het Bunzinglaantje, geniet en doe je waarnemingen maar kijk vooral regelmatig even in de richting van het station. Stel je de hoge wijk voor... Neem een raadslid mee op je wandeling, kennen en waarderen zij het gebied? Mijn mening: in dit kwetsbare overgangsgebied van Kromme Rijn naar Heuvelrug, in deze toch al zo smalle faunapassage, past geen hoogbouwwijk. Ons 'landgoed-station' is geen 'randstad-station'. De bouwopgaaf van onze gemeenten is zeker niet zó groot dat deze wijk nodig is. Als je je betrokken voelt, laat jouw stem dan horen op alle momenten dat dit mogelijk is. Laten we hopen dat de burgerparticipatie serieus genomen wordt en er op weg naar het definitieve plan geluisterd wordt naar de stem van de natuur, vertolkt door betrokken en bezorgde burgers.

Op de gemeentesites kun je meer lezen over contactmogelijkheden:

- * www.zeist.nl/gemeente-bestuur-en-organisatie/gemeenteraad/vergaderingen-van-de-gemeenteraad
- * www.heuvelrug.nl/kalender

Wil je meer weten over gebiedsontwikkeling?

Volg dan de gratis online cursus 'Omgevingswet' en leer in 40 minuten waar je als burger kunt instappen als er nieuwe ontwikkelingen zijn
www.groenebondgenoten.nl/themas/omgevingswet/e-learning-omgevingswet

Projectie van 2000 woningen bij het station (beste versie AI)

Bron: P. Voshol, burgercoalitie

over de draagkracht van het gebied en de impact van een wijk op de ecologie en de infrastructuur (zoals extra wegen) ontbreken nog volledig.

Het voorliggende plan is een hoge kern naast het station en lagere gebouwen naar de randen van de wijk. Verder is de doelstelling om 2000 woningen te bouwen meermaals

Op **zaterdag 20 december** is er een wandeling voor leden van IVN en KNNV in het **Amerongse Bos** in Amerongen. Het wordt een wandeling met statige lanen en oude beuken. We starten om 9.30 uur op de parkeerplaats aan het einde van Amerongen: Burgwal 6. Rond 11.30 uur zijn we weer terug. Opgave en inlichtingen bij Harry Kerver kerverh@gmail.com

Ledenwandeling Amerongen

Wie doet wat?

IVN AFDELING HEUVELRUG EN KROMME RIJN

Lidmaatschap € 24,00 per jaar. Aanmelden: www.ivn.nl/afdeling/heuvelrug-en-kromme-rijn/lidmaatschap. Voor vragen over lidmaatschap of automatische incasso, adreswijzigingen of opzeggingen kun je terecht bij de IVN Servicedesk (info@ivn.nl). Donateurs kunnen wijzigingen of afmelding doorgeven via ledenadministratie@ivnhkr.nl

Voorzitter	Adrienne de Waal, voorzitter@ivnhkr.nl , 06 46417464
Secretaris	Stefanie Miltenburg en Anne France Zijssling, secretaris@ivnhkr.nl
Penningmeester	PP (Peter Paul) Bakker, penningmeester@ivnhkr.nl . Bank: NL65INGB0001572287
Algemeen bestuurslid	Moniek Löffler, info@landwijzer.nl
Vertrouwenspersoon	Sylvana Bouwens, vertrouwenspersoon@ivnhkr.nl
Cursussen	Judith Pijnacker, judithpijnacker@gmail.com , 06 4987 4530
Jeugd	Lucy van de Vijver en Martine Tragter, scharrelkids@ivnhkr.nl
Natuurbeleving	Sjoukje van der Meer, s.vdmeer@xs4all.nl
(Wandel)excursies	Pieter Meijer, Geert Kuitenbrouwer: 06 5390 9363, wandelingen@ivnhkr.nl
Projecten	Kijk op de website (werkgroepen en projecten) voor actuele informatie
PR/Redactie Grote Ratelaar	Irene van Oosterhout, pr@ivnhkr.nl
Website	Arija Jansen, pr@ivnhkr.nl , www.ivn.nl/afdeling/heuvelrug-en-kromme-rijn
Nieuwsbrief	Lucy van de Vijver, lucyvandevijver@hotmail.com
Facebook	www.facebook.com/IVN.HeuvelrugEnKrommeRijn
Instagram	https://www.instagram.com/ivnheuvelrugenkrommerijn

KNNV AFDELING ZEIST, HEUVELRUG EN KROMME RIJN

Lidmaatschap € 35,50 per jaar (2026: € 36,50), inclusief abonnement op Natura. Huisgenootleden € 13,50 per jaar (2026: 14,00) en Ratelaar-leden € 17,00 (2026: € 17,50) per jaar. Bankrekening NL93INGB0003720624 t.n.v. KNNV Zeist, Heuvelrug en Kromme Rijn. Opzeggingen vóór 1 november van het lopende jaar bij de ledenadministratie.

Voorzitter	Nico Bolle, 06-23271152, voorzitter@heuvelrug.knnv.nl
Secretaris a.i.	Simone Laanbroek, 06-57075182, secretaris@heuvelrug.knnv.nl
Natuurhistorisch secretaris	Marijke van Noort, 06- 51393948, nhsecretaris@heuvelrug.knnv.nl
Penningmeester	Lieke Versantvoort, 030-6562463, penningmeester@heuvelrug.knnv.nl
Algemeen bestuurslid	Erik Gruys, 0343-518723, gruys@delta.nl
Ledenadministratie	Sophieke Nijhuis, 030-6567910, ledenadministratie@heuvelrug.knnv.nl
Midweekgroep	Freek den Dulk, 06-21287412, freek@piode.nl
Vogelwerkgroep	Nicolien Drost, 030-6563717, nicolien@droho.nl
Natuurwerkgroep	Simone Laanbroek, 06-57075182, natuurwerkgroep@ziggo.nl
Website/webmaster	heuvelrug.knnv.nl / H. Verschuren, 06-15554910, verschuren.herman@gmail.com
Redactie Grote Ratelaar	Marijke Warmerdam, 06-21286243, marijke.warmerdam@hetnet.nl
	Jan Katsman, 06-22474760, jan.katsman@planet.nl
Redactie digitale nieuwsbrief	Paul Bodengraven (paul@paulrealiseert.nl), Nico Bolle, Jan Katsman, Lieke Versantvoort, Marijke Warmerdam

GEZAMENLIJKE WERKGROEPEN IVN EN KNNV

(Korst)mossenwerkgroep	Bert Geerdes, 06-20743202, bert.geerdes@xs4all.nl Jan Ensing, 06-83483663, jan@natuurverkenner.nl
Paddenstoelenwerkgroep	Bert Tolsma, 030-6959861, lptolsma@gmail.com Mirjam Veerkamp, 0343-551905, veerkamp.berg@planet.nl
Insectenwerkgroep	Anne Janse, 06-46073110, anne.janse@gmail.com
Natuurfotografie	Dick de Rooij, dickderooij@gmail.com , www.natuurfotografieheuvelrug-ivn-knnv.nl/
Plantenwerkgroep	Arnout Imhof, 0343-539920, a.imhof@ziggo.nl
Bomenwerkgroep	Marijke van Noort, nhsecretaris@heuvelrug.knnv.nl René Wassenberg, renewassenberg@gmail.com

Picos de Europa, Spanje. Mooi gebied voor lange wandelingen

Foto: Jan Katsman

Over de grens

Sinds de vorige editie wordt de adressering niet meer op de achterkant van het blad afgedrukt. Dat geeft meer ruimte voor een mooie foto. We hebben als redactie bedacht dat dit een mooie plek is om aandacht te geven aan natuur en landschap buiten onze eigen afdeling. Het juli – september nummer werd al gesierd door een foto van een kempfaan uit de omgeving van Wageningen. Maar we denken ruim: als het maar een natuur gerelateerde foto is. Let er wel op dat het bestand minimaal 3 Mb is. Natuurlijk schrijf je er een kort stukje bij waarin in ieder geval te lezen is waar en wanneer de foto gemaakt is en wat er op te zien is.